

2 HP WEATHER- लाहौले चम्बायां च त्रिषु स्थानेषु मेघ-विस्फोटः, मण्ड्यां शैलात् पतितशिलाघातेन महिलायाः मृत्युः

3 जागरूकः नागरिकः समर्पितः चिकित्सकश्च एव कुरुतः स्वस्थसमाजस्य परिवयम्, चिकित्सक- दिवसे (डॉक्टर्स डे) आई.एम.ए. (IMA) संस्थाया दत्तः सन्देशः

4 कामेश्वरसिंहदरभङ्गासंस्कृतविश्वविद्यालयस्य पूर्वप्रभारिकुलपतेः निधनात् शिक्षाजगतः अपूरणीया क्षतिः विश्वविद्यालयस्य दरबारभवनं श्रद्धाञ्जलि-शोकसभा आयोजिता

आन्ध्रप्रदेश-केन्द्रीय-

विश्वविद्यालयस्य प्रथमे दीक्षान्त-समारोहे मुख्यातिथिरूपेण गता राष्ट्रपतिः

हिमसंस्कृतवार्ता। राष्ट्रपतिपदासीना द्रौपदी मुर्मूः यूनः प्रार्थितवती यत् सप्तचत्वारिंशदधिक-द्विसहस्रतमवर्षं यावत् विकसित-भारतस्य सङ्कल्पं पूर्यितुं पूर्णं समर्पणेन, सत्यनिष्ठया, दृढ-नैतिक मूल्यैश्च सह अग्रे वर्धयेयुः । अनन्तपुरे आन्ध्रप्रदेश-केन्द्रीय-विश्वविद्यालयस्य प्रथमे दीक्षान्त समारोहे मुख्यातिथिरूपेण सम्बोधयन्ती राष्ट्रपतिः अवदत् यत्, युवकाणाम् ऊर्जा, प्रतिभा, कर्तव्यनिष्ठा च कस्यचिदपि समावेशिनः समृद्धस्य च राष्ट्रस्य निर्माणे निर्णायिक-भूमिकां निर्वहन्ति । राष्ट्रपतिना विशेषेण रेखाङ्कितं यत्, अस्मिन् दीक्षान्त समारोहे पदक-प्राप्तये छात्राभिः छात्राणामपेक्षया अधिकः प्रयत्नतः विहितः । अनेन देशे युव-महिलानां वर्धमानाः आकाङ्क्षाः दृढसङ्कल्पश्च दृश्यते । सा स्नातकेभ्यः जीवनपर्यन्तं ज्ञानार्जनाय तथा च स्वकीय-ज्ञानस्य उपयोगं समाजाय, विशेषतः निर्धनानां शोषितानां च वर्गाणां कल्याणाय विधातुम् आग्रहं कृतवती ।

जी-राम-जी-पारिश्रमिकः मूल्यानि समग्र देशे कार्यान्वितानि

हिमसंस्कृतवार्ता। विकसित भारत जी-राम-जी अधिनियमस्य पञ्चविंशत्यधिकद्विसहस्रतमस्य अन्तर्गतं वर्धितानि पारिश्रमिक-मूल्यानि अद्यारभ्य समग्र देशे कार्यान्वितानि । ग्रामीण-विकास-मन्त्रालयेन प्रसारितायाः अधिसूचनायाः अनुसारं, सर्वेषु राज्येषु केन्द्रशासित प्रदेशेषु च पारिश्रमिक-अनुपातेषु श्लाघनीया वृद्धिः कृता । मन्त्रालयेन प्रोक्तं यत्, प्रथमवारं प्रतिदिनं त्रिंशत्-रूप्यकाणां कश्चन 'अन्तरिम-आधार-पारिश्रमिकानुपातः' निर्धारितः । अनेन सुनिश्च्यते यत् देशस्य कस्मिन्नपि भागे अधिसूचितः न्यूनतम पारिश्रमिकः अस्मात् स्तरात् अल्पं न भवेत् ।

डिजिटल इण्डिया अभियानेन निर्धनाः शोषिताश्च जनाः सबलीकृताः, सहैव लक्षाधिकानां नागरिकाणां जीवनं परिवर्तितम् प्रधानमन्त्री

हिमसंस्कृतवार्ता। प्रधानमन्त्री नरेन्द्रमोदी प्रावोचत् यत्, डिजिटल इण्डिया-अभियानेन शासनस्य परिभाषा परिमार्जिता, नागरिकाणां सशक्तिकरणं विहितम्, सहैव देशस्य समग्र विकासाय गतिः प्रदत्ता । अस्य अभियानस्य एकादश-वर्षाणां पूर्तौ

शिवराज-सिंह-चौहानः, किरेन रिजिजू इत्येतौ अरुणाचलप्रदेशे जलाप्लावेन प्रभावित-क्षेत्राणाम् निरीक्षणं कृतवन्तौ

हिमसंस्कृतवार्ता। केन्द्रीय-मन्त्रिणौ शिवराज सिंह चौहानः, किरेन रिजिजू इत्येतौ अरुणाचलप्रदेशस्य मुख्यमन्त्रिणा पेम-खाण्डू इत्यमुना सह द्वितीयादिनेऽपि राज्यस्य जलाप्लावेन प्रभावित-क्षेत्राणाम् आकाश-मार्गेण निरीक्षणं कृतवन्तौ । एतेन उच्चस्तरीयेन दलेन सर्वप्रथमं अत्यधिक-प्रभावितस्य पूर्व-सियांग जनपदस्य पासीघाट-क्षेत्रस्य ततः परं च बोरिंग-

प्रधानमन्त्रिणा प्रोक्तं यत्, अनेनाभियानेन निर्धनाः शोषिताश्च जनाः सबलीकृताः, सहैव लक्षाधिकानां नागरिकाणां जीवनं परिवर्तितम् । सर्वकारस्य एषः डिजिटल-इण्डिया-कार्यक्रमः पञ्चदशतिकद्विसहस्रतमवर्षस्य अस्मिन्नेव दिने समारब्धः । ततः आरभ्य अनेन देशे नागरिकाणां परस्पर सम्पर्कस्य, शिक्षणस्य, डिजिटल-शोधनस्य तथा च सर्वकारीय-सेवापद्धतौ कश्चन अभूतपूर्वः परिष्कारो विहितः । वर्तमान-समये भारतेन समग्र विश्वे विशालतमः डिजिटल पब्लिक-इन्फ्रास्ट्रक्चर-तन्त्रः सुदृढतया निर्मितः ।

ग्रामस्य च आपत्स्थितेः प्रत्यक्षं समीक्षणं विहितम् । अत्रावसरे केन्द्रीय मन्त्री श्रीचौहानः जलाप्लावेन पीडित-नागरिकान् आश्वस्य प्रोक्तवान् यत्, केन्द्र-सर्वकारः राज्य-प्रशासनेन सह पूर्ण-समन्वयं कृत्वा प्रभावितेभ्यः जनेभ्यः व्यापकं वित्तीयं संरचनात्मकं च साहाय्यं प्रदास्यति । राज्ये एतावता चत्वारः जनाः मृत्युमुपगताः एकविंशति-जनाः व्रणिताः अभवन् । राज्यस्य अष्टाविंशति-जनपदेषु नव-नवत्यधिक-चतुश्शतौतर-नवतिसहस्राधिकाः जनाः अस्मात् प्रकोपात् प्रभाविताः सन्ति । अरुणाचलप्रदेशे समीक्षां विधाय केन्द्रीय-मन्त्रिणौ चौहान-रिजिजू इत्येतौ असम-राज्यस्यापि जलाप्लावेन ग्रस्त क्षेत्राणां निरीक्षणाय प्रस्थितवन्तौ ।

दिल्ली-नगरे अष्ट चत्वारिंशदधिकैकशत ए. ई. राष्ट्रियराजमार्गस्य कृते षट्मार्गीय-सुरङ्गस्य निर्माणाय सर्वकारेण अनुमतिः

हिमसंस्कृतवार्ता। दिल्लीयां वसन्त कुञ्ज-क्षेत्रस्य नेल्सन मण्डेला-मार्गेण सह द्वारका-दूतमार्गं संयोजयन् दिल्ली-नगरे अष्ट चत्वारिंशदधिकैकशत ए. ई. राष्ट्रियराजमार्गस्य कृते षट्मार्गीय-सुरङ्गस्य निर्माणाय सर्वकारेण अनुमतिः प्रदत्ता । राष्ट्रिय-राजधान्यां वार्ताहरान् सम्बोधयन् सूचना-प्रसारण-मन्त्री अश्विनी-वैष्णवः

अवदत् यत्, उत्तरप्रदेशे राष्ट्रिय राजमार्गस्य चतुस्त्रिंशत् इत्यस्य सप्तदशोत्तर सप्तदशधिकैकशत कि. मी. सुदीर्घस्य कानपुर-कबराई-खण्डस्य चतुर्माार्गीय-अभिगम-नियन्त्रित-मार्गस्य निर्माणम् अपि सर्वकारेण अनुमोदितम् अस्ति, यत्र संरचनाः षष्ठागानि यावत् सुलभतया विस्तारयितुं परिकल्पिताः सन्ति ।

फ्रीफ्रा-विश्वचषकः-मेक्सिको-देशः राउण्ड्-आफ्-१६ इत्यस्मिन् प्रविष्टवान्

फ्रीफ्रा-विश्वकप-क्रीडायां मेक्सिको-देशः गतप्रातः मेक्सिको-सिटी-क्रीडाङ्गणे राउण्ड्-आफ्-३२-क्रीडायां इक्वाडोर देशम् द्वे-शून्येन पराजित्य राउण्ड्-आफ्-१६ इत्यस्मिन् प्रविष्टवान् । नावै-देशः अपि टेक्सास्-नगरे आइवरीकोस्ट-देशं द्वे-एकम् इत्येकैः पराजित्य १६ तमे चरणे प्रविष्टवान् ।

सुभाषितम्

चलत्येकेन पादेन,
तिष्ठत्येकेन पण्डितः।
नासमीक्ष्यापरं स्थानं,
पूर्वमायतनं त्यजेत्॥

अर्थात्- जो मनुष्य बुद्धिमान है चतुर है वे लोग एक पैर से चलते हैं और एक पैर पर खड़े रहते हैं अर्थात् वे लोग किसी भी स्थान की अच्छी तरह से समीक्षा किये बिना पूर्व का स्थान नहीं छोड़ते ।

हिमसंस्कृतवार्ताः

हिमसंस्कृतवार्तापत्रस्य एकवर्षस्य सदस्यता

१०० ₹

One year subscription to the daily Sanskrit newspaper is Only 100 Rupees

To subscribe, text us a message

saying hello on the number below.

7876636263

सूचना- हिमसंस्कृतवार्ताः दैनिकपत्रे व्याकरणात्मक-अशुद्धीनां कृते, राजनैतिक-सांस्कृतिकविचारणाञ्च कृते सम्बद्धाः पत्रकाराः लेखकाश्च उत्तरदायिनः भविष्यन्ति

कार्यालयः

हिमसंस्कृतम्, प्रकाशनम्

जसवंत कोटला सहस्रीलपरिसरस्य समुच्चैः

कल्याणकोला जिला कांगड़ा हि.प्र.

प्रखण्डवाहरसंस्कृत-१७७१११

संस्कृत-प्रबन्धविदेशिका-शिवानी शर्म हिमसंस्कृतम्

दिल्ली, हरियाणा, चण्डीगढ, पञ्जाब इत्येतेषु प्रदेशेषु दक्षिण-पश्चिम प्रावृत्कालः अग्रे गमिष्यति

हिमसंस्कृतवार्ता। भारतीय-ऋतु-विभागः अवदत् यत् आगामि-दिनेषु दिल्ली, हरियाणा, चण्डीगढ, पञ्जाब इत्येतेषु प्रदेशेषु दक्षिण-पश्चिम प्रावृत्कालः अग्रे गमिष्यति । आगामि-दिनद्वयोः उत्तरप्रदेशे, बिहारे, उत्तराखण्डे, ओडिशा-प्रदेशे, विदर्भ-प्रदेशे च प्रचण्डतः अतिवृष्टेः ऋतुविभागेन नारङ्गवर्णीया पूर्वसञ्चैतना प्रसारिता अस्ति । अद्य छत्तीसगढस्य, तटीय कर्नाटकस्य, पूर्वी-मध्यप्रदेशस्य, केरलम् राज्यस्य, माहे-प्रदेशस्य, कोङ्कण-गोवाराज्ययोः, दक्षिणान्तरिक-कर्नाटकस्य च केषुचित् भागेषु अपि एतादृशी स्थितिः भवितुमर्हति । दिल्ली, हरियाणा, पञ्जाब, चण्डीगढ, हिमाचलप्रदेश, आन्ध्रप्रदेश, पूर्वराजस्थान, गाङ्ग्य-पश्चिमवङ्गप्रदेश, अण्डमान-निकोबार्-द्वीपेषु च पृथक्-पृथक् स्थानेषु, अत्र यावत् मेघगर्जनेन सह विद्युद्योतनेन झंझावातस्य च पूर्वानुमानम् अपि विभागेन प्रकटितम् ।

HP WEATHER- लाहौले चम्बायां च त्रिषु स्थानेषु मेघ-विस्फोटः, मण्ड्यां शैलात् पतितशिलाघातेन महिलायाः मृत्युः

हिमसंस्कृतवार्ता:- हिमाचलप्रदेशे ऋतुकालीनवृष्ट्या (मानसून-वृष्ट्या) बहुषु मण्डलेषु विनाशस्य चिह्नानि मुक्तानि। बुधवासरे सम्पूर्णप्रदेशे ऋतुकालीनवृष्टेः आगमनेन सहैव लाहौल-स्पीतौ चम्बायां च त्रिषु स्थानेषु मेघविस्फोटस्य घटनाः सम्मुखम् आगताः, यत्रैव मण्ड्यां पर्वतात् पतितस्य पाषाणस्य परिधौ आगत्य एकस्याः महिलायाः मृत्युः संजातः। निरन्तरवृष्ट्या सम्पूर्णप्रदेशे नदी-नालाः उद्वेलिताः सन्ति, जनजीवनं च प्रभावितं जातम्। यद्यपि प्रदेशस्य बहुषु क्षेत्रेषु वृष्टेः अभावात् वातावरणे उष्मा (उमस) प्रवृद्धा। ऊनाक्षेत्रे अधिकतमं तापमानं 32°C अङ्कितम्।

लाहौल-क्षेत्रे रात्रौ द्वयोः स्थानयोः मेघविस्फोटः

लाहौल-क्षेत्रे मङ्गलवासरे रात्रौ द्वयोः स्थानयोः मेघविस्फोटः संजातः। पट्टनघात्याः रानिका-पञ्चायतस्य 'पडाक' ग्रामे मेघविस्फोटजनितेन जलोत्प्लवेन कृषकाणां सस्यानां भूरि हानिः अभवत्। अपरपक्षे 'रीवालिंग' सम्पर्कमार्गः अपि अवरुद्धः जातः। 'जिस्पा' स्थाने मेघविस्फोटेन उपनदः पूरः आगतः। मलिनावशेषस्य आगमनेन मनाली-लेह-राष्ट्रियमार्गः अवरुद्धः अभवत्, यत्रैव तांटी-संसारीमार्गः अपि यातायातार्थं स्थगिकर्तव्यः जातः। अन्यत्र, चम्बायाः साहो-क्षेत्रस्य कीडी-ग्रामपञ्चायते मेघविस्फोटेन महती

क्षतिः जाता। एकत्र यत्र उद्यानेषु सेवफलानां हानिः अभवत्, तत्रैव कीडी-बंजल-मार्गे जुंगली-उपनदस्य समीपे 500 मीटर परिमितः मार्गः ध्वस्तः अभवत्। जलप्रवाहे 'कैची मोड़' समीपे निर्मिताः तिस्रः पादपुल्यः अपि प्रवाहाब्ध्याः अभवन्।

चम्बामण्डले अपि विनाशः

प्रचण्डवृष्ट्या पठानकोट-भरमौर-महामार्गः 'बत्ती दी हट्टी' तथा 'लूणा' समेतः चम्बा-तीसा-मार्गः 'पङ्गोला' उपनदस्य समीपे जलस्तरस्य वर्धनेन षड्घण्टाः यावत् अवरुद्धः आसीत्। 30 पञ्चायतानां सम्पर्कः पूर्णरूपेण विच्छिन्नः जातः। सल्लूणीक्षेत्रे बहुषु स्थानेषु गृहेषु मलिनावशेषः प्रविष्टः। किलाड़-सेचूमार्गे मलिनावशेषस्य आगमनेन जे. सी. बी. यन्त्रे निमग्नं जातम्। बुधवासरे प्रातः चतुर्वदनात् आरभ्य दशवादनेन यावत् मण्डीमण्डले महती वृष्टिः अभवत्। अनेन विपाशानद्या साकं मण्डले नद्योपनदाः उद्वेलिताः सन्ति। मण्ड्याः 'औट' स्थिते शनिमन्दिरस्य समीपे बुधवासरे प्रातः शिशोः वमनं कारयितुं कार-यानात् बहिः आगता एका महिला पर्वतात् पतितस्य पाषाणस्य ताडनेन मृता। प्रदेश-आपदाप्रबन्धन-प्राधिकरणानुसारं वृष्टेः कारणात् राज्ये 35 मार्गाः यातायातार्थं निरुद्धाः सन्ति, यत्रैव 127 विद्युत्-परिवर्तकाः (ट्रांसफार्मर) अपि स्थगिताः जाताः। बहुषु स्थानेषु विद्युत्-पेयजलापूर्तिः प्रभाविता अभवत्। ऊना-मण्डले बुधवासरे प्रातः चतुर्वदने वृष्ट्याः क्रमः आरब्धः। अस्मात् कारणात् शाकमण्ड्यां व्यापारः प्रभावितः जातः। बहुषु आपणेषु जलं प्रविष्टं मार्गाश्च जलमग्नः अभवन्। ऊनायाः बहवः उपनदाः स्वानद्याः च जलस्तरः प्रवृद्धः। चिन्तपूर्णाक्षेत्रे चिररात्रौ संजातया प्रचण्डवृष्ट्या 'भरवाई' स्थाने महती क्षतिः विहिता। मुबारिकपुर-रानीताल-राष्ट्रियमार्गे भरवाई-स्थिते कस्यचित् आपणस्य सम्मुखे मार्गस्य बृहद्भागः सहसा धंसितः, यस्मात् कारणात् समीपस्थानां त्रयाणाम् आपणानां उपरि गम्भीरं सङ्कटं मण्डलायते।

गानवी-उपनदस्य जलस्तरः भृशं प्रवृद्धः

निरन्तरवृष्टेः कारणात् शिमला-मण्डलस्य रामपुर-उपमण्डले 'गानवी' उपनदस्य जलस्तरः अत्यधिकं प्रवृद्धः। अनेन त्रयाणां पञ्चायतानां सम्पर्कः विच्छिन्नः जातः। किन्नौर-मण्डले 'नाथपा' बन्धात् निरन्तरं जलं विमुच्यते। कल्पा-रिकाङ्गपिओ क्षेत्रयोः अपराह्वात् परं भूरिवृष्टिः अभवत्। अपरपक्षे, किन्नौरस्य 'रिस्पा' उपनदस्य उद्वेलनेन ग्रामं संयोजकः मार्गः प्रवाहाब्ध्याः

जातः। काँगडामण्डले मङ्गलवासरात्रितः बुधवासरात्रतःकालं यावत् वृष्टेः क्रमः प्राचलत्। शाहपुर-जवाली-खैरा समेतेषु अन्येषु क्षेत्रेषु जलं जनानाम् आपणेषु गृहेषु च प्रविष्टम्। प्रातःकालात् परं वातावरणं स्वच्छम् अभवत्। हमीरपुरे विपाशा-सेतौ (ब्यास पुल) पर्वतस्य मलिनावशेषपातेन सुजानपुर-संधोल-मार्गः प्रायः पादोनघण्टां यावत् बाधितः आसीत्। सल्लूणी-उपमण्डलस्य 'लनौट' पञ्चायते वृष्ट्याः मध्ये पर्वतात् आगतः मलिनावशेषः कस्यचित् गृहे प्रविष्टः। परिवारेण कथमपि सार्धैकवर्षीया वराका पौत्री अङ्के उत्थाय धावित्वा प्राणाः रक्षिताः। अन्यत्र, राजधान्यां शिमलायां बुधवासरे प्रातःकालात् अपराहं यावत् मन्द-मन्दं वृष्टिः प्रवृत्ता। सिरमौरमण्डले अपि वृष्ट्या बहुषु क्षेत्रेषु जलभरावस्य स्थितिः जाता। बिलासपुर-सोलन-मण्डलयोः सीमासमीपे 'क्यारड़' क्षेत्रे बुधवासरे महता भूस्खलनेन शिमला-मटौर-राष्ट्रियमार्गः-205 (NH-205) दिनभरं पूर्णरूपेण अवरुद्धः अभवत्। अनेन शिमला-बिलासपुर-हमीरपुर-मण्डीनां मध्ये प्रवासं कुर्वन्तः सहस्रशः यात्रिणः महतीं समस्यां सम्मुखीकुर्वन्तः आसन्।

ऋतुकालीनवृष्टेः आगमनेनैव सामान्यात् 251% अधिका अभवत् वृष्टिः

हिमाचलप्रदेशे 30 जून रात्रितः 1 जुलाई सायङ्कालं यावत् प्रदेशे सामान्यात् 251% अधिका वृष्टिः अभवत्। अस्याम् अवधौ 4.1 मिलिमीटर परिमिता वृष्टिः सामान्या मन्यते, परन्तु वास्तवतः अस्मिन् अन्तराले 14.4 मिलिमीटर वृष्टिः अङ्किता। बिलासपुरे सामान्यात् 308%, चम्बायां 544%, हमीरपुरे 305%, काँगड्यायां 572%, कुल्लुक्षेत्रे 501%, मण्ड्यां 171%, शिमलायां 11%, सोलनक्षेत्रे 7%, ऊना-मण्डले च 3% अधिकवृष्टिः संजाता। किन्नौरे सामान्यात् 100%, लाहौल-स्पीतौ 64%, सिरमौरमण्डले 69% न्यूना वृष्टिः अङ्किता अभवत्।

चतुर्षु मण्डलेषु वृष्टेः नारङ्ग-सतर्कता

चतुर्षु मण्डलेषु काँगडा-मण्डी-शिमला-सिरमौरेषु 2-3 जुलाई दिनाङ्कयोः महद्वृष्टेः नारङ्ग-सतर्कता प्रसारिता अस्ति। शिष्टेमण्डलेषु वृष्टेः पीतसतर्कता घोषितम्। 4 जुलाई दिनाङ्के प्रदेशे अधिकायाः वृष्टेः सम्भावना न्यूना वर्तते। 5 तथा 6 जुलाई दिनाङ्काभ्यां पुनः प्रदेशे ऑरेंज-येलो सतर्कता घोषिता। 7 जुलाई यावत् प्रदेशे वातावरणं विकृतं स्थास्यति पूर्वानुमानं वर्तते।

नगरनिकायेषु अधुना सर्वाणि वित्तीय-आदान-प्रदानानि डिजिटल-माध्यमेन भविष्यन्ति

प्रदेशसर्वकारेण दत्ताः निर्देशाः, प्रथमा अगस्त-दिनाङ्कतः 'उपयोग' (UPOYG) पटलोपरि व्यवहारप्रविष्टिः अनिवार्या

हिमसंस्कृतवार्ता:- हिमाचलसर्वकारेण राज्यस्य सर्वेषु नगरनिकायेषु, नगरपरिषत्सु, नगरपञ्चायतेषु च 'उपयोग' अर्थात् 'अर्बन प्लेटफॉर्म फॉर डिलीवरी ऑफ ऑनलाइन गवर्नेंस' (UPOYG) पटल-माध्यमेन नगरसेवाः वित्तीयप्रबन्धनं च अनिवार्यं कर्तुं निर्णयः विहितः। नगरविकासविभागेन प्रसारितायाः अधिसूचनायाः अनुसारं प्रथम अगस्त-दिनाङ्कतः सर्वाणि वित्तीय-आदान-प्रदानानि लेखा च केवलम् 'उपयोग' पटलस्य (प्लेटफॉर्म) माध्यमेन एव

विधास्यन्ते। सर्वकारेण अयं निर्णयः भारतसर्वकारस्य 'राष्ट्रियमहानगरीय-डिजिटल-मिशन' (नेशनल अर्बन डिजिटल मिशन), आवास-नगरकार्यमन्त्रालयस्य निर्देशानुसारं गृहीतः। अस्य उद्देश्यं नगरनिकायानां वित्तीयप्रबन्धने पारदर्शिताम्, उत्तरदायित्वं, दक्षतां च वर्धयितुम् अस्ति। अधिसूचनायाः अनुसारं बजट-निर्माणं, विधेयक-प्रसन्नकणं (बिल प्रोसेसिंग), सामान्य-खाता (जनरल लेजर), रसीद-पत्राणि, परिसम्पत्तिप्रबन्धनं, बैङ्क-मिलनं तथा च अन्यानि सर्वाणि लेखासम्बद्धानि कार्याणि 'राष्ट्रिय-नगरलेखापुस्तिका' (नेशनल अर्बन म्युनिसिपल अकाउंट्स मैनुअल) एवं 'हिमाचलप्रदेश-नगरलेखापुस्तिका-२०२५' इत्यस्याः मानकसंगत्य-

नुसारम् 'उपयोग' पोर्टल-उपरि एव विधास्यन्ते। सर्वकारेण स्पष्टीकृतं यत् प्रथमा अगस्त-दिनाङ्कतः पुरातनाः अभिलेखाः (लीगेसी डेटा) सर्वाणि नूतनानि वित्तीय-कार्याणि च डिजिटलरूपेण 'उपयोग' मञ्चे अङ्कयितुं अनिवार्याणि भविष्यन्ति।

जागरूकः नागरिकः समर्पितः चिकित्सकश्च एव कुरुतः स्वस्थसमाजस्य परिचयम्, चिकित्सक- दिवसे ('डॉक्टर्स डे') आई.एम.ए. (IMA) संस्थया दत्तः सन्देशः

हिमसंस्कृतवार्ता:- काङ्गडा। राष्ट्रिय-चिकित्सक-दिवसस्य (नेशनल डॉक्टर्स डे) अवसरे 'इंडियन मेडिकल एसोसिएशन' (आई. एम. ए.) धर्मशाला-शाखाया समाजं प्रति स्वकीया कटिबद्धता पुनरुक्ता। अनया स्वास्थ्यजागरूकता, निःस्वार्थसेवा, सामाजिक-उत्तरदायित्वैश्च सम्बद्धाः स्वकीयाः विभिन्नाः कार्यक्रमाः प्रमुखतया रेखाङ्किताः। आई.एम.ए. धर्मशालायाः अध्यक्षेण डॉ. अतुलगुप्तेन कथितं यत् वर्तमानसमये चिकित्सकानां भूमिका केवलं रोगाणाम् उपचारे एव सीमिता नास्ति, अपि तु जनान् स्वस्थजीवनशैलीं ग्रहीतुं, रोगाणां समये परिचयं कर्तुं, स्वास्थ्यं प्रति जागरूकं विधातुं च वर्तते। तेन उक्तं यत् यदि जनाः स्वास्थ्यसम्बन्धिनां समीचीनां सूचनां रक्षेयुः समये च चिकित्सकीयपरामर्शं गृह्णीयुः, तर्हि अनेकेभ्यः गम्भीरेभ्यः रोगेभ्यः रक्षितुं शक्यते। एतस्मादेव उद्देश्यात् आई.एम.ए. संस्था निरन्तरं जनहिताय बहून् कार्यक्रमान् प्रचालयति। वर्ष २०२६ मध्ये आरब्धा 'मातृ-पितृ सेवा' ओ.पी.डी. (OPD) अस्मिन् मार्गे एका महती परिकल्पना वर्तते। अस्य कार्यक्रमस्य अन्तर्गतं विरिष्ठनागरिकेभ्यः (वृद्धेभ्यः) प्राथमिकतायाः आधारेण चिकित्सकीयपरामर्शः स्वास्थ्यसेवाश्च उपलब्धाः क्रियन्ते। अनेन साकमेव आई.एम.ए. संस्थायाः सुदृढ-चिकित्सक-तन्त्रस्य (नेटवर्क) माध्यमेन सद्यः एव गृहे एव सामान्यानां स्वास्थ्यसमस्यानां कृते चिकित्सासुविधां प्रदातुं योजना अपि प्रवर्तते, येन वृद्धजनेभ्यः अनावश्यकं चिकित्सालयं प्रति गमनागमनस्य क्लेशात् साहाय्यं प्राप्स्यते। आई.एम.ए. भवने धर्मशालायां प्रत्येकं रविवसरे आयोज्यमाना ओ.पी.डी. अपि सामान्यजनेभ्यः अतीव लाभप्रदा सिद्धा भवति। अस्याम् विभिन्नाः विशेषज्ञचिकित्सकाः स्वेच्छया स्वकीयाः सेवाः प्रदाय रूग्णानां परीक्षणं, परामर्शं, आवश्यकमुपचारं च कुर्वन्ति। अनेन

प्रयासेन अधुना यावत् शतशः रोगिणः लाभान्विताः अभवन्। आई.एम.ए. संस्था समये समये निःशुल्क-स्वास्थ्यशिविराणि, रक्तदानशिविराणि, जनस्वास्थ्य-जागरूकता-अभियानानि, विभिन्न-राष्ट्रिय-अन्तर्राष्ट्रिय-स्वास्थ्यदिवसेषु कार्यक्रमान्, योगदिवस-आयोजनानि, मधुमेह-उच्चरक्तचाप-बालस्वास्थ्य-जीवनशैलीजन्यरोगाणाम् अन्येषु महत्त्वपूर्णेषु विषयेषु जागरूकताभियानानि अपि आयोजयति। एतेषां कार्यक्रमाणाम् उद्देश्यं जनान् रुग्णतायाः परं न, अपि तु पूर्वमेव स्वस्वास्थ्यं प्रति सजगं विधातुं वर्तते। सामाजिकप्रक्रियाभिः साकमेव आई.एम.ए. धर्मशाला चिकित्सकानां निरन्तरप्रशिक्षणाय चिकित्साशिक्षायै च समानं महत्त्वं ददाति। संस्था नियमितरूपेण 'कंटीन्यूइंग मेडिकल एजुकेशन', कार्यशालानां, वैज्ञानिक-सङ्गोष्ठीनां च आयोजनं कृत्वा चिकित्सकान् चिकित्साविज्ञानस्य नवीनाभिः सूचनाभिः परिचययति, येन रोगिभ्यः श्रेष्ठः आधुनिकश्च उपचारः प्राप्तुं शक्यते। चिकित्सकदिवसस्य अवसरे सर्वेभ्यः चिकित्सकेभ्यः शुभकामनाः प्रदाय डॉ. अतुलगुप्तेन प्रतिपादितं यत् चिकित्सकस्य समाजस्य च सम्बन्धः केवलम् उपचारं यावत् सीमितः नास्ति, अपि तु विश्वास-सेवा-मानवतासु आधारितः वर्तते। तेन जनाः प्रार्थिताः यत् ते नियमितं स्वास्थ्यपरीक्षणं कार्ययुः, सन्तुलितम् आहारं स्वस्थजीवनशैलीं च गृह्णीयुः, स्वयं औषधग्रहणात् विरमेयुः, कस्यामपि स्वास्थ्यसमस्यायां सत्यां योग्यात् चिकित्सकात् समये परामर्शं अवश्यमेव गृह्णीयुः। आई.एम.ए. धर्मशाला-शाखाया विश्वासः प्रकटितः यत् भविष्ये अपि संस्था जनसेवा-स्वास्थ्यजागरूकता-सामाजिकदायित्व-चिकित्साशिक्षणां क्षेत्रेषु स्वकीयान् प्रयासान् भूयः सुदृढान् कृत्वा स्वस्थस्य जागरूकस्य च समाजस्य निर्माणे स्वयोगदानं ददती स्थास्यति

सम्पत्तिकर-व्यापारलाइसेन्स समेतानां नागरिकसेवानामपि निर्देशः

एतदतिरिच्य सम्पत्तिकरः, अवकरशुल्कं, व्यापार अनुज्ञप्तिः अन्याः नागरिकसेवाः अपि 'उपयोग' इत्यस्य लेखा-मॉड्यूल (अकाउंट्स मॉड्यूल) इत्यनेन सह सम्बद्धाः करिष्यन्ते, येन राजस्वस्य आयव्ययपूर्णविवरणं पूर्णरूपेण ऑनलाइन पारदर्शी च भवितुं शक्ययात्। अधिसूचनायां नगरनिगमानां आयुक्ताः, नगरपरिषदां नगरपञ्चायतानां च कार्यवाहकाधिकारिणः सचिवाश्च 'उपयोग' पटलस्य शतप्रतिशतं (१००%) प्रयोगं, समयानुसारं तथ्याङ्कप्रविष्टिं (डाटा एंट्री), ऑनलाइन-राजस्वसङ्ग्रहं वित्तीयविवरणनिर्माणं च प्रति उत्तरदायिनः कृताः सन्ति। अनेन सर्वैव सम्बद्धैः नगर-स्थानीय-निकायैः पोर्टल-सक्रियीकरणत् पूर्व 'यूजर एक्सेसेस टेस्टिंग' प्रमाणपत्रं नगरविकासनिदेशकाय प्रदातव्यं भविष्यति। सर्वकारेण एतदपि स्पष्टीकृतं यत् 'उपयोग' पटलतः प्रसारितानि धनप्रदान-वाउचर-पत्राणि, रसीद-पत्राणि वित्तीयविवरणानि च अंकेक्षणाय अधिकृतानि प्रामाणिकानि च प्रलेखानि मन्यन्ते।

धर्मशाला-नगरनिगमे भाजपा-दलस्य आधिपत्यम्, शमशेरनैहरिया महापौरः प्रेरणागुलैरिया च उपमहापौर संजाता

हिमसंस्कृतवार्ता: — धर्मशाला। नगरनिगमे धर्मशालायां गताभ्यां दिनाभ्यां प्रचलन्ती महती राजनैतिक-सङ्घर्षः परस्परकरुणम् च बुधवासरे विरता। अन्ततः धर्मशाला-नगरनिगमाय नूतनः महापौरः उपमहापौरश्च प्राप्तः। निर्वाचने भारतीयजनतापक्षेण (भाजपा) विजयध्वजम् उतोल्य द्वयोः महत्त्वपूर्णपदयोः आधिपत्यं स्थापितम्। बुधवासरे सर्वसम्मत्या भाजपायाः मण्डल (वार्ड) सङ्ख्या-२ इत्यस्य पार्षदः शमशेरनैहरिया महापौरपदे तथा मण्डल सङ्ख्या-८ इत्यस्याः पार्षदा प्रेरणागुलैरिया उपमहापौरपदे निर्वाचिता। अनयोः द्वयोः धर्मशाला-नगरनिगमस्य पञ्चम-महापौर-उपमहापौररूपेण स्वपदभारः गृहीतः। काँगडामण्डलस्य उपायुक्तेन (DC) हेमराजबैरवा महोदेन नवनिर्वाचिताभ्यां पदाधिकारिभ्यां पदस्य गोपनीयतायाश्च शपथः दिलायितः।

काङ्ग्रेस-पार्षदैः निर्वाचनप्रक्रियायाः दूरी कृता

अस्यां सम्पूर्णायां निर्वाचनप्रक्रियायां काङ्ग्रेस-पार्षदैः पूर्णरूपेण दूरी स्थापिता बहिष्कारः (बायकोट) च कृतः। निर्वाचनप्रक्रियायां भाजपादलं विना एकमात्रेण निर्दलीयपार्षदेन एव भागः गृहीतः। सूचनानुसारं निर्वाचनप्रक्रियायाः आरम्भे महापौरपदाय शमशेरनैहरिया महोदयस्य नाम्नः प्रस्तावः मण्डल-१५

इत्यस्य पार्षदेन प्रवीणेन उपस्थापितः, यस्मिन् सर्वे अपि सहमताः अभवन्। यत्रैव, उपमहापौरपदाय प्रेरणागुलैरिया महोदयायाः नाम्नः प्रस्तावः निर्दलीयपार्षदेन नरेशेण उपस्थापितः, यः अपि सर्वसम्मत्या स्वीकृतः जातः। उल्लेखनीयं वर्तते यत् २८ जून दिनाङ्के गणपूर्तिः अभावात् निर्वाचनं स्थगितं कृतम् आसीत्। एतस्मात् परं उपायुक्तेन बुधवासरे अपराह्णे ३ वादने समयः निर्धारितः आसीत्। बुधवासरे निर्वाचनाय गणपूर्तिः सङ्ख्याबलस्य कापि सीमा नासीत्। निर्वाचनं प्रति भाजपा पूर्णतया सावधाना आसीत्। धर्मशालायाः विधायकः सुधीरशर्मा अपराह्णे ३ वादनतः पूर्वमेव भाजपायाः सर्वान् ११ पार्षदान् नीत्वा सभागारं प्राप्तवान्। पूर्वतनगणपूर्तिः दूरीं स्थापयन् निर्दलीयपार्षदैः नरेशः अपि अस्मिन् वारे निर्वाचनप्रक्रियायां भागं ग्रहीतुं सम्प्राप्तः। काङ्ग्रेसदलस्य कोऽपि पार्षदः उपस्थितः न आसीत्, अतः भाजपायाः अभ्यर्थिनः सर्वसम्मत्या निर्वाचिताः अभवन्।

भाजपा-पार्षदस्य निर्वाचनप्रक्रियां

त्यक्त्वा गमनेन उष्णं जातं वातावरणम्

निर्वाचनकाले एकः कुतूहलपूर्णः राजनैतिकप्रसङ्गः अपि दृष्टः। महापौर-उपमहापौर-निर्वाचनप्रक्रियायाः

आरम्भात् सद्यः परमेव भाजपायाः एव एकः पार्षदः प्रक्रियासमाप्तेः पूर्वमेव सभागारं त्यक्त्वा बहिः गतः। अस्मात् कारणात् राजनैतिकचर्चानां विपणिः उष्णः जातः, यतः कथ्यते यत् उक्तस्य पार्षदस्य नाम अपि महापौरपदस्य धावेन प्रचलित आसीत्।

आनक-दुन्दुभिभिः सह उत्सवः, हनुमानमन्दिरे नतं मस्तकम्

सर्वसम्मत्या विजयघोषणायाः सद्यः परमेव भाजपाकार्यकर्तृभिः आनक-दुन्दुभयः (डोल-नगाड़े) वादयित्वा उत्सवः मानितः। एतस्मात् परं नवनिर्वाचित-महापौरः, उपमहापौरः समर्थकाश्च हनुमानमन्दिरं गत्वा मस्तकं नतवन्तः आशीर्वादं च गृहीतवन्तः। सायङ्काले द्वौ अपि समर्थकौ साकं नगरनिगमकार्यालयं प्राप्य विधिवत् स्वकार्यभारं सम्भालितवन्तौ। काँगडामण्डलस्य उपायुक्तेन हेमराजबैरवा महोदयेन जापितं यत् महापौर-उपमहापौरयोः पदस्य कृते निर्वाचनप्रक्रिया बुधवासरे पूर्णा संजाता। काङ्ग्रेसदलेन निर्वाचनप्रक्रियायां भागः न गृहीतः, येन कारणेन भाजपा-पार्षदैः सर्वसम्मत्या शमशेरनैहरिया महापौरपदे तथा प्रेरणागुलैरिया उपमहापौरपदे निर्वाचिता।

कामेश्वरसिंहदरभङ्गासंस्कृतविश्वविद्यालयस्य पूर्वप्रभारिकुलपतेः निधनात् शिक्षाजगतः अपूरणीया क्षतिः विश्वविद्यालयस्य दरबारभवने श्रद्धाञ्जलि-शोकसभा आयोजिता

हिमसंस्कृतवार्ता, राघव नाथ झा। कामेश्वरसिंह-दरभङ्गासंस्कृतविश्वविद्यालयस्य पूर्वप्रभारिकुलपतिः, साहित्यजगतः मूर्धन्यविद्वान्, प्रख्यातशिक्षाविद्, शास्त्रचूडामणिश्च डॉ. विश्वनाथझा-महोदयः गतमङ्गलवासरे मधुबनी-मण्डलान्तर्गतस्वकीयपैतृकग्रामे 'दीप'-नाम्नि दिवङ्गतः। सः कतिपयदिनेभ्यः अस्वस्थतया पीडितः आसीत्। तस्य निधनेन संस्कृतसाहित्यक्षेत्रे, मिथिलाप्रदेशे, समग्रशिक्षाजगति च महती अपूरणीया च क्षतिः संजाता। डॉ. झा-महोदयः १९ फरवरीतः १५ मार्च २००८ पर्यन्तं कामेश्वरसिंहदरभङ्गासंस्कृतविश्वविद्यालयस्य प्रभारिकुलपतित्वेन स्वकीयं दायित्वं निर्वहितवान्। तस्य अल्पकालिकेऽपि प्रशासकीयकाले स्वीकृताः निर्णयाः अद्यापि जनमानसे स्मरणीयतया प्रतिष्ठिताः सन्ति। तस्य निधनप्रसङ्गे बुधवासरे विश्वविद्यालयस्य दरबारभवने कुलपतेः प्रो० लक्ष्मीनिवासपाण्डेय-महोदयस्य अध्यक्षतायां श्रद्धाञ्जलिपरिका शोकसभा समायोजिता। एतद्विषये सूचना जनसम्पर्काधिकारिणा डॉ. निशिकांतेन प्रदत्ता। सभायां प्रो० दिलीपकुमारझा-महोदयेन दिवङ्गतविदुषुः व्यक्तित्वस्य कृतित्वस्य च सम्यगालोचनात्मकं विवेचनं कृतम्। कुलसचिवेन डॉ. दिनेशझा-महोदयेन शोकप्रस्तावः स्वस्वरं पठितः। अस्यां सभायां विश्वविद्यालयस्य विविधविभागीयपदाधिकारिणः, प्राध्यापकाः, कर्मचारिणश्च उपस्थिताः आसन्। तेषु प्रो० पुरेन्द्रवारिकः, डॉ. पवनकुमारझा, डॉ. नवीनकुमारझा, डॉ. कुणालकुमारझा, डॉ. सीताचरणझा, डॉ. धीरजकुमारपाण्डेयः, डॉ. ध्रुवमिश्रः, डॉ. रामनिहोरायाः, डॉ. संतोषपासवानः, डॉ. नरोत्तममिश्रः, डॉ. रामसेवकझा, डॉ. छबिलालन्यौपाने, डॉ. रविन्द्रमिश्रः, गोपालोपाध्यायः, सुशीलकुमारझा, अभिमन्युकुमारः तथा अन्येऽपि बहवः कर्मिणः समुपस्थिताः आसन्। डॉ. विश्वनाथझा-महोदयस्य जीवनवृत्तम्

जनसम्पर्काधिकारिणा डॉ. निशिकांतेन निवेदितं यत् डॉ. विश्वनाथझा-महोदयः साहित्यजगतः विशिष्टविद्वान्, प्रखरशिक्षाविद्, प्रख्यातशास्त्रचूडामणिः तथा कामेश्वरसिंहदरभङ्गासंस्कृतविश्वविद्यालयस्य पूर्वप्रभारिकुलपतिः आसीत्। सः आचार्यः, संस्कृतविषये स्नातकोत्तरः, विद्यावारिधि-उपाधिभिश्च विभूषितः आसीत्। तस्य समग्रं जीवनं शिक्षणकार्यं, प्रशासनिकदक्षतायै, साहित्यसाधनायै च समर्पितम् आसीत्। विविधेषु प्रतिष्ठितशैक्षणिकसंस्थासु दायित्वपालनं कुर्वन् सः व्याख्यातृपदात् उपाचार्यपदं, ततः प्राचार्यं (प्रधानाचार्यपदं), विश्वविद्यालयप्राचार्यत्वं, स्नातकोत्तरसाहित्यविभागाध्यक्षत्वं च प्राप्तवान्; अन्ते प्रभारिकुलपतित्वेनापि विश्वविद्यालयस्य कुशलं नेतृत्वं कृतवान्। सः विश्वविद्यालयस्य कार्यपरिषदः (अभिषदः) विद्वत्परिषदः (अधिषदः) च सदस्यत्वेनापि महत्त्वपूर्णं योगदानं प्रदत्तवान्। डॉ. झा-महोदयः उत्कृष्टरचनाकारः समीक्षकश्च आसीत्। साहित्यशास्त्रस्य मैथिलीभाषायाश्च उन्नयनसमृद्धयोः क्षेत्रे तेन अनुपमं योगदानं विहितम्। तेन रचिताः सम्पादिताश्च ग्रन्थाः अद्यापि विद्वत्समाजस्य प्रेरणास्रोतोरूपेण प्रतिष्ठिताः सन्ति। तेषु— 'नैषधीयचरितस्य दार्शनिकाध्ययनम्', 'शङ्खचूडवधनाटकम्', 'शृङ्गारसारिण्याः हिन्दी-अनुवादः', 'दोषाकरग्रन्थस्य सम्पादनम्', 'षोडशसंस्कारनिरूपणम्', 'साहित्यशास्त्रे व्यञ्जनावृत्तिर्गरीयसी', 'चन्द्रालोकस्य मैथिल्यानुवादः', 'हनुमन्नाटकस्य मैथिल्यानुवादः' इत्यादयः विशेषतया उल्लेखनीयाः सन्ति। वर्षे २००९ तमे सेवानिवृत्त्यनन्तरमपि सः स्वस्य अगाधज्ञानम् अनुभवं च विद्यार्थिभ्यः शोधार्थिभ्यश्च निरन्तरं वितरन् तेषां मार्गदर्शकत्वेन स्थितवान्। साहित्यशास्त्रे तस्य अद्वितीया पाण्डित्यसम्पदा, सरलस्वभावाः, प्रशासनकौशलं च सर्वदैव स्मरणीयं भविष्यति।

"लौकिकन्यायकोशः"

"कदलीकण्टकन्यायः"

कश्चन कण्टकः कदलीपत्रे लगति चेत् किंवा कदलीपत्रम् एव कण्टकाग्रे पतति चेत्- परिणामस्तु एक एव। हानिस्तु कदलीपत्रस्य एव न तु कण्टकस्य।

तथैव सज्जनस्य सङ्गः दुष्टेन भवति चेत् हानिः सज्जनस्य एव दुष्टस्य न इत्यर्थे न्यायः अयं प्रयुज्यते।

डा. वर्षा प्रकाश टोपणांकर, पुणे महाराष्ट्रम्

हिमसंस्कृतवार्ता, ईदधारीज, हैदराबाद

वार्ता-संवादः

नन्दिनी- नमो वः। अद्यतने वार्ता-कार्यक्रमे स्वागतं व्याहरामि। नमस्ते काव्ये।

काव्या- नमस्ते नन्दिनी-महोदये। अद्य मया काश्चन अतीव विचित्राः वार्ताः श्रुताः। प्रथमा वार्ता लास-वेगास-नगरस्य वायुयान-स्थानकतः अस्ति। तत्र एतन्नी-नामा कश्चित् यात्री द्यूतयन्त्रे दशमुद्राणां पणं कृतवान् अस्ति। तेन अतीव सुलभतया त्रयस्त्रिंशत्-लक्ष-मिताः मुद्राः प्राप्ताः।

नन्दिनी- अहो, एषः तु आश्चर्यजनकः भाग्ययोगः! तस्य यात्रा अतीव सफला जाता। परन्तु द्वितीया वार्ता स्कॉटदेशतः अस्ति, या भीतिप्रदा अस्ति। तत्र एकेन युवकेन स्वनेत्रयोः उपरि तीव्रमर्दनयन्त्रस्य प्रयोगः कृतः। तेन तस्य दृष्टिपटले विदारणानि उत्पन्नानि। तस्य नेत्रयोः महती क्षतिः जाता। अतएव वैद्यैः सर्वेभ्यः तीव्रा चेतावनी दत्ता अस्ति।

काव्या- सत्यम्, तस्य मूर्खता अतीव कष्टप्रदा जाता। नेत्रे अतीव कोमले भवतः, तत्र मर्दन-यन्त्रस्य प्रयोगः सर्वथा अनुचितः। इदानीं तृतीया वार्ता चीनदेशतः अस्ति, सा तु अतीव विचित्रा। तत्र कुत्रिमबुद्धेः लघुनाटकेषु अभिनयार्थं सामान्यानां जनानां मुखानां क्रयणम् आरब्धम्। बहवः उत्पादकाः जनानां मुख-आधिकारं क्रीतवन्तः सन्ति।

नन्दिनी- अहो, एतत् विज्ञानस्य विचित्रं रूपम्! भविष्ये केनचित् अस्माकम् अपि मुखं क्रेतुं शक्यते! इदानीं चतुर्थी वार्ता क्रोयेषिया-देशतः अस्ति। सा पुरातन-भू-विवादस्य कथा अस्ति। तत्र एकेन कुटुम्बेन प्रतिवेशिनं निष्कासयितुं तस्य लघुगृहं परितः एव विशालं गृहं निर्मितम्। तद् गृहं "गृहे गृहम्" इति नाम्ना प्रसिद्धं जातम्।

काव्या- अहो, इंध्या मानवान् किं किं कारयितुं शक्नोति! सः विवादः अतीव हास्यास्पदः जातः। अद्य एताः एव विचित्राः वार्ताः मया सञ्चिताः। धन्यवादः।

ईश्वरस्वरूपम्

जीवः चेतनरूपः, परमेश्वरस्य अंशभूतो वर्तते - 'ममैवांशो जीवलोके', ईश्वर अंस जीव अविनासी' इत्यादिवचनात्। अज्ञानताकारणतः हि स ईश्वरेण विच्छिन्न इव स्यात्। श्रीरामः कथयति - 'माया ईस न आपु कहुं जान कहिअ सो जीव' इति। यो मायाम्, ईश्वरस्वरूपं च न जानाति, स हि जीवः कथ्यते। यदि स एतत् सर्वं जानीयात्, तर्हि तस्य जीवत्वं विलयतां गच्छेत्, तथा स शुद्धात्मानम् अवगच्छेत् च। यः अखिलब्रह्माण्डनायकः, स हि ईश्वरः आख्यायते। स सृष्टेः स्वतन्त्रकर्ता। स करणे, अकरणे, अन्यथाकरणे च समर्थः अस्ति - 'कर्तुमकर्तुमन्यथाकर्तुं समर्थ ईश्वरः' इति। कर्मपरिणामः तं बन्धने पातयितुं न शक्नुयात्। अविद्यादिक्लेशाः तं स्पृष्टुं न प्रभवेयुः। तस्मिन्परि वासनादीनां प्रभुत्वं नास्ति। सः सर्वतन्त्रस्वतन्त्रः अस्ति - 'क्लेशकर्मविपाकाशयैरपरामृष्टः पुरुषविशेष ईश्वरः' इति। ईश्वरः सर्वज्ञः सर्वशक्तिमान् च, परं जीवः अल्पज्ञः अल्पशक्तिमान् च कथ्यते। ईश्वरः सर्वप्राणिनां हृदये निवसन् अन्तर्यामिरूपेण तान् स्वमायया भ्रामयतीति ईश्वरतत्त्वमिति शुभम्।

२३ असमप्रदेशीयः विज्ञानशिक्षकः, नारदोपाध्यायः

भाग्यं तथा पुरुषार्थः

भाग्यपुरुषार्थयोः विषये भारतीयदर्शनस्य सम्यग्भावना अतीव गम्भीरा अस्ति। न केवलं भाग्यस्य, न केवलं पुरुषार्थस्य, अपितु उभयोः समन्वय एव जीवनस्य सिद्धेः कारणं भवति। भाग्यं नाम पूर्वकृतकर्मणां फलरूपा अनुकूला प्रतिकूला वा परिस्थितिः। जन्म, कुलम्, देशः, कालः, शरीरप्रकृतिः इत्यादयः प्रायेण भाग्याधीनाः भवन्ति। किन्तु तेषु परिस्थितिषु स्थित्वा यत् धैर्येण, उद्योगेन, विवेकेन च कर्म क्रियते, स एव पुरुषार्थः। शास्त्रेषु उक्तम्— **उद्यमेन हि सिद्ध्यन्ति कार्याणि न मनोरथैः। न हि सुप्तस्य सिंहस्य प्रविशन्ति मुखे मृगाः॥** अर्थात् केवलं भाग्याश्रयणेन न सिद्धिः; उद्योगः अनिवार्यः। भगवद्गीतायामपि

भगवान् श्रीकृष्णः अर्जुनं प्रति उपदिशति—

कर्मण्येवाधिकारस्ते मा फलेषु कदाचन। अस्य तात्पर्यम्— मनुष्यस्य अधिकारः पुरुषार्थे अस्ति, फलं तु ईश्वराधीनं भवति।

यथैव कृषकः बीजानि वपति, भूमिं कर्षति, जलं सिञ्चति— एषः पुरुषार्थः। वर्षा, ऋतुसायं, बीजस्य सफलाङ्कुरणं च भाग्यस्य वा दैवस्य साहाय्येन भवति। उभयोरपि संयोगेन एव उत्तमः सस्योत्पादः जायते। अतः न भाग्यं तिरस्कर्तव्यम्, न च पुरुषार्थः उपेक्षणीयः।

भाग्यं प्रेरणां ददाति, पुरुषार्थः तस्य साकाररूपं करोति। उद्योगशीलः, धैर्यवान्, ईश्वरविश्वासयुक्तः च मनुष्यः एव अन्ततः सफलतां प्राप्नोति। निष्कर्षः— "भाग्यं बीजवत्, पुरुषार्थः कृषिवत्। उभयोरयोगेन एव जीवने सफलताफलं लभ्यते।"

लक्ष्मीकान्तघरोरे